

Małgorzata Karkocha (Łódź)

ORCID 0000-0002-7747-949X

Źródła do dziejów parafii Rembieszyce z pierwszej połowy XIX wieku (spis funduszu plebanii i protokół wizytacji dziekańskiej)

DOI 10.25951/3302

SUMMARY

The sources for the history of the Rembieszyce parish from the first half of the 19th century (list of the parsonage fund and protocol of the dean's visitation)

The subject matter of the edition are 2 documents concerning the parish in Rembieszyce: the list of the parsonage fund from 1818 and the protocol of the dean's visit from 1825. Both sources, located in the Diocesan Archives in Kielce, have not been published yet. The first of the manuscripts contains information on revenues, expenses and clean profit from the fixed income of the Rembieszyce parish. It also describes the church and buildings belonging to the parsonage. In turn, the report of the dean's visit, prepared 7 years later, consists of 5 parts (called titles), which concerns: elementary school; the order of the mass on Sundays and holidays, pre-marital and catechism teachings; the state of the church; the state of the parsonage's farm buildings; the parish priest and ecclesiastical service. These sources in significant way enrich our knowledge about the Rembieszyce parish.

KEYWORDS: Rembieszyce, church, parsonage, source edition, first half of the 19th century.

STRESZCZENIE

Przedmiotem edycji są 2 dokumenty dotyczące parafii w Rembieszycach: spis funduszu plebanii z 1818 r. oraz protokół wizyty dziekańskiej z 1825 r. Oba te źródła, znajdujące się w Archiwum Diecezjalnym w Kielcach, nie były dotąd publikowane. Pierwszy z rękopisów zawiera informacje na temat przychodów, wydatków oraz czystego zysku z dochodów stałych omawianej

parafii. Opisano w nim także kościół i budynki należące do probostwa. Z kolei sporządzony 7 lat później protokół wizyty dziekańskiej składa się z 5 części (zwanymi tytułami), dotyczących kolejno: szkoły elementarnej, porządku nabożeństwa w niedziele i święta, nauk przedmażeńskich i katechizmowych, stanu kościoła, stanu zabudowań gospodarczych plebanii, proboszcza oraz służby kościelnej. Źródła te w istotny sposób wzbogacają naszą wiedzę na temat parafii Rembieszyce.

SŁOWA KLUCZOWE: Rembieszyce, kościół, probostwo, edycja źródłowa, pierwsza połowa XIX wieku.

Przedmiotem publikacji są 2 dokumenty dotyczące rzymskokatolickiej parafii pw. Świętych Piotra i Pawła w Rembieszycach – spis funduszu plebanii z 1818 r. oraz akt wizyty dziekańskiej z 1825 r. Na źródła te natrafiono w trakcie kwerendy w Archiwum Diecezjalnym w Kielcach. Pierwszy z rękopisów znajduje się w księdze pt. Akta konsystorskie parafii Rembieszyce 1818–1938, opatrzonej sygnaturą PR-6/2. Sporządzono go w języku polskim na kartkach formatu zbliżonego do A4, zapisanych obustronnie, niepaginowanych, oznaczonych wspólnie jako karty 1–4. Pismo jest czytelne, a w tekście znajdują się nieliczne poprawki. Spisu dokonała komisja świecko-duchowna w składzie: ks. Bernard Bzinkowski, dziekan kielecki¹, ks. Andrzej Południkiewicz, miejscowy proboszcz², Wojciech Jędrzejowski, sołtys, Antoni Kwiecień, sołtys, Franciszek Saryusz Wolski, podwojewodzi chęciński, dziedzic wsi Rembieszyce i kolator kościoła³, a także bliżej nieznany komisarz cywilny Józef Starnawski.

¹ Bernard Idzi Bzinkowski (zm. 1833) – kapłan diecezji kieleckiej, proboszcz parafii Piekoszów w latach 1797–1810, kanonik kolegiaty kieleckiej, dziekan dekanatu kieleckiego, rektor Seminarium Duchownego w Kielcach w latach 1819–1830; J. Wiśniewski, *Seminarium Duchowne Rzymsko-Katolickie w Sandomierzu 1820–1920 oraz stuletni katalog duchowieństwa świeckiego diecezji sandomierskiej*, [b.m.] 1926, s. 46; tenże, *Dekanat konecki*, Radom 1913, reprint: Kielce 2000, s. 197.

² Andrzej Południkiewicz – urodził się ok. 1766 r. w Wiślicy, zmarł 22 grudnia 1822 r. w Rembieszycach. Po ukończeniu szkoły w Pińczowie studiował retorykę i teologię w Seminarium Duchownym w Kielcach oraz filozofię w Węgrowie. Święcenia kapłańskie otrzymał 8 grudnia 1789 r. Pracował najpierw jako wikariusz w Kielcach, a od 1799 r. jako proboszcz parafii rembieszyckiej. Był też dziekanem dekanatu kieleckiego i kanonikiem kolegiaty wiślickiej; M. Karkocha, *Parafia Rembieszyce 1438–2012. Studium z dziejów społeczności lokalnej*, Łódź 2013, s. 96, 355.

³ Franciszek Saryusz Wolski (ok. 1759–1 września 1838) – był synem Stanisława, podwojewodzkiego chęcińskiego, właściciela Czerwonej Woli i Zasławic. Miał brata Adama i siostrę Barbarę 1° v. Lubańską, 2° v. Łempicką. Pieczętował się herbem Jelita. Jako podwojewodzi chęciński wzmiankowany jest w źródłach z 1794 r. W dokumentach z lat dwudziestych XIX stulecia występuje zaś jako sędzia pokoju powiatu kieleckiego. Oprócz Rembieszyc był

Drugi z dokumentów – protokół wizytacji dziekańskiej – pochodzi z poszytu Wizytacje dziekańskie 1805–1828 r. (sygn. OD-5/1). Sporządził go 17 stycznia 1825 r. dziekan dekanatu kieleckiego, ks. Teodor Winczakiewicz⁴, w obecności ówczesnego plebana, ks. Stanisława Myślińskiego⁵, oraz zastępcy wójta gminy Rembieszyce – Józefa Krymskiego. Dwaj pierwsi podpisali się też na dokumencie. Rękopis został spisany w języku polski. Dukt pisma jest kursywny i mało staranny.

Tytułowa parafia została erygowana w 1438 r. staraniem rodu Odrowążów, właścicieli Rembieszyc i okolicznych wiosek. Oprócz Rembieszyc w jej skład wchodziły 3 inne miejscowości: Karsznice, Mieronice i Wola Tesserowa. Stan ten nie uległ zmianie do dziś. Najstarszy kościół parafialny powstał około 1438 r. z fundacji Mikołaja Odrowąza (zm. 1496), miejscowego dziedzica, opata jędrzejowskiego w latach 1447–1496⁶. Był drewniany, orientowany, kryty dwuspadowym dachem. W 1521 r. znajdował się w złym stanie technicznym (drewno było uszkodzone, a dach przeciekał). Mimo doraźnych reperacji jego stan się systematycznie pogarszał. Potrzebę budowy nowego obiektu sakralnego dostrzegł abp Michał Stefan Radziejowski (1645–1705), który w 1690 r. upominał miejscowego plebana, aby odebrał zaległe dziesięciny z Rembieszyc oraz Mieronicy i przeznaczył je na wzniesienie świątyni.

także posiadaczem wsi Wola Tesserowa i Węgleszyn (obie te miejscowości w pow. jędrzejowskim), jak również dóbr Gałkowie na Śląsku. Te ostatnie najpewniej wniosła mu w posagu nieznaną z imienia małżonka, córka Andrzeja Gorny Wysockiego (zm. 1801) i Zofii ze Szczepkowskich (zm. 1808). Pochowano go na cmentarzu przykościelnym w Rembieszycach; M. Rawita-Witanowski, *Dawny powiat checiński*, oprac. D. Kalina, Kielce 2001, s. 477; S. Borkiewicz, Z. Linowski, *Monografia historyczna i gospodarcza powiatu jędrzejowskiego*, Kielce 1937, s. 171–172, 217.

⁴ Teodor Winczakiewicz (ur. 1789) – dziekan dekanatu kieleckiego w latach 1820–1827, od 1822 r. kanonik honorowy kolegiaty kieleckiej; Archiwum Diecezjalne w Kielcach (dalej: ADK), Akta kurialne ogólne. Życiorysy kapłanów 1835–1840, Wykaz ogólny biegu życia każdego kapłana w dekanacie lelowskim zamieszkałego, przez dziekana miejscowego w roku 1935 spisany, sygn. OP-X/3, k. 35; tamże, Akta konsystorskie. *Status cleri* 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 1145.

⁵ Stanisław Myśliński – absolwent Akademii Krakowskiej oraz Seminarium Duchownego w Krakowie i w Kielcach. W latach 1819–1823 pełnił funkcję wikariusza kolegiaty wiślickiej, a w latach 1823–1827 administratora parafii rembieszyckiej. Następnie był rządcą kościoła w Olsztynie. Jego późniejsze losy nie są znane; M. Karkocha, *Parafia Rembieszyce*, s. 99, 355 (tam dalsza literatura).

⁶ Więcej na jego temat zob.: A.Z. Helcel, *O klasztorze jędrzejowskim i będącym tam nagrobku Pakostawa kasztelana krakowskiego*, Kraków 1852, s. 25; S. Borkiewicz, Z. Linowski, *Monografia*, s. 171.

Nowy kościół parafialny powstał w 1751 r. z inicjatywy ks. Ludwika Sakiewicza, właściciela Woli Tesserowej. Stał na miejscu poprzedniego, rozebranego. Wiadomość o tym zachowała się na okładce metryk kościelnych z 1711 r.: „A.D. 1751 ecclesia extructa est et readificata tunc Ludov[ico] Sakiewicz curato [Roku Pańskiego 1751 kościół został wzniesiony i odnowiony staraniem Ludwika Sakiewicza]”⁷. Istniał tylko około 40 lat. Spalił się w bliżej nieznanych okolicznościach między 1791 a 1795 r. Architekturę i stan świątyni przedstawia wizytacja z 1790 r.⁸ Był to budynek drewniany, jednonawowy, kryty wysokim dachem obitym gontem. Na jego szczycie znajdowała się niewielka wieżyczka-sygnaturka zwieńczona krzyżem. Po stronie północnej prezbiterium dobudowana była zakrystia, a po przeciwnej skarbczyk. Do wnętrza prowadziły 2 kruchty: duża kwadratowa od zachodu i nieco mniejsza od południa. Posadzka w prezbiterium była kamienna, w nawie z tarcic i dylów. Kościół miał 4 ołtarze. W głównym znajdował się łaskami słynący obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem, a w jednym z bocznych rzeźba Chrystusa Ukrzyżowanego – oba te zabytki zachowały się do dziś. Świątynia była dobrze wyposażona w naczynia i szaty liturgiczne. Niektóre wymagały jednak naprawy.

Obecny kościół, również drewniany, ufundował w latach 1798–1799 Franciszek Saryusz Wolski. Ma on jedną nawę na planie prostokąta zbliżonego do kwadratu i węższe prezbiterium, równe jej wysokością, płytkie, prostokątne, zamknięte trójbocznie. Od północy do prezbiterium przylega kwadratowa zakrystia, a od południa do nawy niewielka, kwadratowa kruchta. Druga kruchta, prostokątna, znajduje się od zachodu. Do czasu przebudowy w 1867 r. była mniejsza i pełniła funkcję dzwonnicy⁹. Dekorację ścienną (zniszczona), obrazy ołtarzowe oraz plafony (częściowo zachowane) wykonał znany artysta krakowski – Michał Stachowicz (1768–1825)¹⁰.

⁷ Cyt. za: J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Jędrzejowskiem*, Marjówka 1930, reprint: Kielce 2000, s. 334.

⁸ ADK, Zbiór dokumentów dotyczących parafii i kościoła w Rembieszycach 1613–1899 (dalej: Zbiór dokumentów), Opis kościoła Rębieskiego w roku 1790. Dnia 27 września, sygn. II PR-IV/1, k. 71–72v; zob. też: M. Karkocha, *Opis świątyni parafialnej w Rembieszycach z 1790 roku*, „Między Wisłą a Pilicą. Studia i materiały historyczne” 2018, t. 19, s. 139–150.

⁹ ADK, Zbiór dokumentów, [ks. S. Kamiński], *Kościół parafialny we wsi Rembieszycach*, bez daty, sygn. II PR-IV/1, k. 172; J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów*, s. 334–335; M. Karkocha, *Parafia Rembieszycze*, s. 42, 47–51, 175 i n.; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *Miasto i gmina Małogoszcz*, Kielce 2006 (*Dzieje i zabytki małych ojczyzn*, red. R. Mirowski), s. 207 (tam informacja, że do pożaru drugiego kościoła doszło w 1779 r.); A. Adamczyk, T. Wróbel, *Kościół drewniany w województwie świętokrzyskim*, Kielce 2010, s. 68.

¹⁰ Szczegółowo na ten temat zob.: Z. Anusik, M. Karkocha, *Obrazy Michała Stachowicza w kościele parafialnym w Rembieszycach*, w: *Acta Artis. Studia ofiarowane Profesor Wan-*

Od początku istnienia parafia Rembieszyce wchodziła w skład archidiakonatu kurzelowskiego archidiecezji gnieźnieńskiej. Archidiakoniat ten powstał najpewniej na początku XIV stulecia w związku z lokacją miasta Kurzelowa (1285 r.) i obejmował zasięgiem północno-zachodnią część ziemi, a następnie województwa sandomierskiego. Na początku XV w. nie był jeszcze podzielony na dekanaty. Około 1604 r. powstał dekanat małogoski składający się z 15 parafii, wśród których znajdowała się parafia Rembieszyce. Stan ten nie uległ zmianie do końca XVIII w.¹¹

Przemiany polityczne, do jakich doszło na ziemiach polskich na przełomie XVIII i XIX w., pociągnęły za sobą konieczność reorganizacji administracji kościelnej. W 1805 r. papież Pius VII (1742–1823) bullą *Indefessum personarum regnia dignitate fulgentium* zniósł diecezję tarnowską i ustanowił w jej miejsce kielecką. W toku tych zmian uległ likwidacji dekanat małogoski, którego wschodnie parafie wraz z rembieszycką weszły w skład dekanatu chęcińskiego, północne do kieleckiego, południowe zaś do jędrzejowskiego. W 1815 r. powstało Królestwo Polskie, na którego obszarze znalazła się interesująca nas parafia. Ponieważ granice Królestwa nie pokrywały się z granicami większości diecezji, zachodziła konieczność uregulowania na tym terenie organizacji kościelnej. Nastąpiło to na mocy bulli *Ex imposita nobis* z 30 czerwca 1818 r. Wówczas to parafia Rembieszyce stała się częścią diecezji krakowskiej, a w roku następnym, po likwidacji dekanatu chęcińskiego, została włączona do dekanatu kieleckiego. Nieco wcześniej zmiany dokonano także w administracji państwowej. W 1816 r. decyzją namiestnika Józefa Zajączka na obszarze Królestwa wprowadzono nowy podział administracyjny – w miejsce departamentów utworzono województwa, które podzielono na obwody, powiaty i gminy. Parafia pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła znalazła się wówczas w granicach województwa krakowskiego, w obwodzie i powiecie kieleckim, w gminie Rembieszyce¹².

dzie Nowakowskiej, red. A. Pawłowska, E. Jedlińska, K. Stefański, Łódź 2016, s. 195–211; oraz M. Karkocha, *Obraz „Wniebowzięcie Najświętszej Marii Panny” w kościele parafialnym w Rembieszycach. Dzieje jednego zabytku*, „Przegląd Nauk Historycznych” R. 16, 2017, nr 2, s. 273–283 [The Painting „Assumption of the Blessed Virgin Mary” in the parish church in Rembieszyce. The history of one artefact, „Przegląd Nauk Historycznych” R. 16, 2017, nr 3, s. 271–281]. Biogram M. Stachowicza: D. Radwan, *Stachowicz Michał Franciszek*, w: *Polski słownik biograficzny* (dalej: *PSB*), t. 41, Warszawa–Kraków 2002, s. 327–331.

¹¹ M. Karkocha, *Parafia Rembieszyce*, s. 21; J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów*, s. 162; E. Wiśniewski, *Sieć szkół parafialnych w Wielkopolsce i w Małopolsce w początkach XVI w.*, „Roczniki Humanistyczne” 1967, t. 15, z. 2, s. 115.

¹² Więcej na temat przynależności parafii Rembieszyce do administracji państwowej i kościelnej w omawianym okresie zob.: M. Karkocha, *Parafia Rembieszyce*, s. 55–61. O reorganiza-

Powyższe zmiany spowodowały, że zarówno władze kościelne, jak i świeckie dostrzegły potrzebę przeprowadzenia swoistych inspekcji parafii. Publikowane teksty są właśnie owocem zarządzonych wówczas wizytacji.

Przedstawiony do edycji spis funduszu plebanii z 1818 r. składa się z 2 odrębnych dokumentów. Pierwszy zawiera informacje na temat przychodów, wydatków oraz czystego zysku (intryty) z dochodów stałych (gruntów, kapitałów, dziesięcin pieniężnych i inwentarza gruntowego) beneficjum rembieskiego. W drugim opisano kościół, parafię oraz budynki należące do probostwa. Z kolei sporządzony 7 lat później protokół wizyty dziekańskiej składa się z 5 części zwanych tytułami, dotyczących kolejno: szkoły elementarnej; porządku nabożeństwa w niedziele i święta, nauk przedmażeńskich i katechizmowych; stanu kościoła; stanu zabudowań gospodarczych plebanii; proboszcza oraz służby kościelnej. Źródła te, wzbogacające w istotny sposób naszą wiedzę na temat parafii Rembieszyce, nie były dotychczas publikowane.

Edycja dokumentów została opracowana zgodnie z wymogami instrukcji wydawniczej Kazimierza Lepszego¹³. Zmodernizowano więc pisownię źródeł, zachowując jednak ich cechy językowe. Poprawiono także interpunkcję, głównie przez dodanie przecinków i kropek kończących zdania w miejsce myślników stosowanych w podstawie wydania. Dwukropek, traktowany jako znak kończący skrót, zamieniono na kropkę. Samogłoski „i”, „y” oraz spółgłoskę „j” oddano według obecnych reguł pisowni. W przypadku, gdy litera „y” oznaczała dwie głoski, oddano to zgodnie z wymową, np. „zakrystya” przez „zakrystyja”. Znak „ó” zastosowano według aktualnych zasad pisowni. Podwojone głoski „mm”, „ll”, „pp”, „ss” i „tt” zastąpiono pojedynczymi, np. w słowach „approbata”, „billans”, „kommissyia”, „summa”. Uzupełniono pomijane niekiedy znaki diakrytyczne, takie jak „ę”, „ń”, „ś”, „ź”, rzadziej „ż”. Również zgodnie z obecną praktyką użyto dużych liter. Ujednolicono pisownię skrótów oznaczających jednostki monetarne i wprowadzono ich współczesne odpowiedniki („zp” i „g” zamieniono na „złp” i „gr”). W nawiasy kwadratowe ujęto początek danej strony w oryginale, rozwiązano niektóre skróty, zaznaczono miejsca nieczytelne, jak również uzupełniono opuszczone przez

cji diecezji kieleckiej w tym czasie m.in.: B. Kumor, *Organizacja terytorialna diecezji kieleckiej*, „Nasza Przeszłość” 1963, t. 17, s. 192–215; T. Wróbel, *Zarys historii diecezji kieleckiej*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” R. 58, 1982, nr 5, s. 206–208.

¹³ *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*, red. K. Lep-szy, Wrocław 1953.

pisarza litery. W przypisach tekstowych zamieszczono uwagi odnoszące się do postaci zewnętrznej i brzmienia tekstu oraz lekcje wątpliwe. W przypisach rzeczowych objaśniono wzmiankowane w źródle osoby. Zachowano podkreślenia wyrazów, a także układ tekstu znajdujący się w rękopisie. W edycji występują skróty: J. – Jegomość, N^o – numero, W^o – Wielmożnego, X – ksiądz.

TEKSTY ŹRÓDŁOWE

1. Spis funduszu plebanii z 1818 r.

Or.: Archiwum Diecezjalne w Kielach, Akta konsystorskie parafii Rembieszycze 1818–1938, Spis funduszu plebanii z 1818 r., sygn. PR-6/2, k. 1–4v.

[k. 1] Komisja

świecko-duchowna dla spisania funduszów duchownych w powiat kielecki delegowana W dopełnieniu dekretu królewskiego dnia 6/18 marca rz. w Petersburgu zapadłego¹⁴, komisją świecko-duchowną dla spisania funduszów duchownych stanowiącego, stosownie do wydanego zawiadomienia na[j]przód dnia 14 bm. N. 90 przybywszy do plebanii w Rembieszycach, i tu komisorjum rozpoczęła, jak następuje.

Działo się w Rembieszycach
na plebanii dnia ośmnastego
marca roku tysiąc ośmset
ośmnastego

Protokół

któren na mocy instrukcji ministerialnej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, jednej z dnia 15 kwietnia do N° 20076, drugiej z dnia 7° października N° 4169 do N° 23468/1402, i ostatniej z dnia 17 grudnia 1817 roku N° 5111 wydanych, nakazujących zasady, podług których komisarze do spisania majątków duchownych w wyprowadzeniu intryty z tychże stosować się winni, przedsięwziętym został.

¹⁴ W kwestii tego ukazu zob.: ks. W. Jemielity, *Majątek parafialny przy zmianie i niedyspozycji proboszcza w diecezji augustowskiej czyli sejneńskiej*, „Prawo Kanoniczne” 2004, t. 47, nr 1–2, s. 129–130.

W przytomności

komisarzy delegowanych i W^o Księdza Południkiewicza¹⁵, plebana parafii Rembieszyce, który złożywszy nam wszelkie dowody udowadniające fundusze plebanii Rembieszyce, tu przy końcu niniejszego protokołu z daty i numeru wypisane, które odczytawszy i o wszelkich funduszach wprzód naocznie przekonawszy się, grunta wraz z znawcami zrewidowawszy, i gdy już żadnych więcej funduszków nie wysłodziła nad tu niżej wyrażonych, a przeto po przekonaniu do spisania [k. 1v] protokołu w następujący sposób przystąpiwszy, a najprzód:

1ª Nazwisko funduszu.

Plebania Rembieszyce.

2ª Realności.

A. Najprzód co do gruntu obszernego i intraty z tego.

Plebania ta posiada gruntu w ogóle morgów chełmińskich sześćdziesiąt pięć, którego dzieląc na gatunki ziemi należy:

	Dochody stałe		Dochody z dziesięciny wytycznej	
	złp	gr	złp	gr
a) Gruntu obsiewnego morgów dwadzieścia dwa N ^o 22, należącego do gatunku ziemi czwartego, rachując z[ło]tego intraty z morgi jednej po złp 4 gr 15 uczyni	99	–		
b) Grunta obsiewnego morgów czterdzieści trzy, należącego do klasy ostatniej pół od 3 lub 6 lat obsiewających się, rachując intraty z morgi gruntu tego po gr 15 czyni	21	15		
Razem	120	15		
B. Co do łąk i intraty z tych. W ogóle łąk posiada morgów chełmińskich ośm i pół N ^o 8½, należących do gatunku 5 ^o , błotnistych, podłych, rachując intraty z morgi jednej tego gatunku po złp 2 uczyni razem rocznie	17	–		
C. Co do ilości pańszczyzny. Żadnej nie posiada.				
D. Co do młyna. Żadnego.				
E. Co do propinacyi. Żadnej.				
F. Co do czynszów. Żadnych nie ma. [k. 2]				
G. Co do lasu. Żadnego nie ma.				

¹⁵ Andrzej Południkiewicz por. przyp. 2.

H. Co do stawów i jezior rybnych.

Żadnych do tego funduszu nie masz.

I. Co do inwentarza gruntowego.

Plebanią ta posiada odwiecznego funduszu inwentarza gruntowego koni dwa, krów trzy, wołów dwa. Obrachowany przeto powyższy inwentarz na pieniądze wynosi złp sześćset czterdzieści ośm N^o złp 648, od tego rachując na intratę po 5/100 uczyni

3° Co do dziesięcin i intraty z tych.

- 1) Dziesięcina z[e] wsi Karsznice czyni rocznie
- 2) Dziesięcina z[e] wsi Wola Tesserowa czyni rocznie
Dziesięciny powyższe podług komplancji dożywotniej dwory opłacają w sumie powyższej.
- 3) Dziesięcina z[e] wsi Rembieszycy dworska wytyczna czyni rocznie podług powieści plebana
- 4) Dziesięcina z[e] wsi Mieronice dworska podług powieści plebana czyni rocznie

Razem

Pleban dziesięciny tej nie pobiera od roku 1812 z powodu, iż właściciele oddać w snopie nie chcą, a zapłacić oświadczają, iż nie są w stanie.

4° Co do kapitałów i prowizji od tych.

- 1) Złp 500 na dobrach Skiby w powiecie kieleckim lokowany kapitał na obligacją mszy opłacany 5/100 czyni rocznie
- 2) Złp 500 na dobrach Wola Tesserowa w powiecie kieleckim na obligacją mszy, od której prowizja 5/100 uczyni

Razem

[k. 2v] Rekapitulacja intraty rocznej

- 1) Intrata z gruntu czyni rocznie
- 2) Intrata z łąk czyni rocznie
- 3) Intrata z inwentarza czyni rocznie
- 4) Intrata z kapitałów czyni rocznie
- 5) Intrata z dziesięcin czyni rocznie

Ogółem

Wyraźnie rocznej intraty z dochodów stałych złp dwieście dziewiętnaście groszy dwadzieścia sied[e]m, z dochodów zaś tymczasowych z dziesięcin wytycznych złp dziewięćset pięćdziesiąt.

32	12		
		250	–
		250	–
		150	–
		300	–
		950	–
25	–		
25	–		
50			
130	15		
17	–		
32	12		
50	–		
950	–		
1169	27		

Wyjaśnwszy komisya delegowana intratę z plebanii Rembieszyce do obliczenia wydatków publicznych kościelnych i gospodarskich przystąpiła, a najprzód:

Wydatki publiczne			
Podatku ofiary płaci rocznie 10/100	11	2	
Podatku dymowego płaci rocznie	22	16	
Podatku <i>subsidii charitativi</i> nie płaci			
Liwerunku etatowego płaci rocznie	41	$13\frac{7}{8}$	
Razem	74	$1\frac{7}{8}$	
Wydatki kościelne			
Potrąca się na wino, bieliznę, aparaty i światło kościelne	74	–	
Potrąca się na organistę rocznie	200	–	
Razem	274		
Wydatki gospodarskie			
Od zebranego kapitału z intraty gruntów, łąk i inwentarza gruntowego, jako od dochodów z funduszków gospodarskich potrąca się na utrzymanie zabudowań gospodarskich, składek ogniowych i innych nieprzewidzianych wydatków po 16/100 procentu, a przeto od złp 1169 gr 27 odtrąca się złp 27 gr $5\frac{3}{4}$ grosza	27	$5\frac{3}{4}$	
[k. 3] Rekapitulacja wydatków			
1 ^o Wydatki publiczne czynią	75	$1\frac{7}{8}$	
2 ^o Wydatki kościelne czynią	274	–	
3 ^o Wydatki gospodarskie czynią	27	$5\frac{3}{4}$	
Razem	376	$7\frac{5}{8}$	
Wyrażnie złp trzysta sied[e]mdziesiąt sześć groszy sied[e]m i $\frac{5}{8}$ części grosza.			
Bilans			
Intrata roczna czyni	1169	27	
Wydatki wynoszą	367	$7\frac{5}{8}$	
Zostaje intraty	793	$19\frac{5}{8}$	

Wyrażnie porównywając roczną intratę z wydatkami, okazało się ^adochodu złotych polskich sied[e]mset dziewięćdziesiąt trzy groszy dziewiętnaście^a.

Brak przeto powyższy znajduje się w dochodzie tymczasowym z dziesięcin wytycznych,

^{a-a} Nadpisane nad skreślonym: „iż brakuje do dochodów stałych złp sto pięćdziesiąt sześć groszy dziesięć i $\frac{5}{8}$ części grosza”.

które jako należące do układów kompozyt, a przeto komisya delegowana stosownie do instrukcji ministerialnej Wydziału Oświecenia Publicznego z dnia 17 grudnia [1]817 N° 5111 wydanej do ogólnej rubryki dochodów intraty z dziesięcin – niepodciągnięta.

Wyjaśnwszy komisya delegowana tak intratę, jako i wydatki plebanii Rembieszyce, gdy do niniejszego protokołu nie ma więcej co dodać, po odczytaniu tegoż razem z plebanem podpisujemy.

Komisarz duchowny
[podpisano:] X. Ber[nard] Bzinkowski
K[anonik] K[olegiaty] K[ieleckiej]
[podpisano:] X. And[rzej] Południkiewicz pleban

Komisarz cywilny
[podpisano:] Józef Starnawski

Znawcy do rozgatunkowania gruntów wezwani podpisują
[podpisano:] Wojciech Jędrzejowski sołtys XXX
Antoni Kwiecień sołtys XXX
[podpisano:] Franciszek Wolski¹⁶ dziedzic i kolator

[k. 3v] Dalszy ciąg protokołu
dnia dziewiętnastego marca
tysiąc ośmset ośmnastego

Po dokonaniu protokołu udowadniającego fundusze, intratę i wydatki plebanii Rembieszyce, przystąpiła komisya do opisanja kościoła, parafii, ludności i zabudowań gospodarskich, a najprzód

Kościół

- a) Kościół w[e] wsi Rembieszycach, nowo z drzewa wybudowany, z zewnętrzną tablaturą, z tarcic pokryty, dach gontami pobity, cały kościół podmurowany i wraz z dachem w dobrym stanie zostaje. Sztachetami drewnianymi naokoło obwiedziony.
- b) Kościół ten graniczy z innymi kościołami w odległości, to jest:
 - 1° Na wschód z kościołem w Miechowie odległy mila 1.
 - 2° Na południe z kościołem Złotniki mila ½.
 - 3° Na północ z kościołem w Bolminie mila 1.
 - 4° Na zachód z kościołem w Małogoszczu mila 1.

Ludność w parafii jest następująca

1. Dorosłych płci męskiej głów 271.	}	534	}	675
2. Dorosłych płci żeńskiej głów 263.				
3. Małoletnich płci męskiej głów 70.	}	141		
4. Małoletnich płci żeńskiej głów 71.				

¹⁶ Franciszek Saryusz Wolski por. przyp. 3.

Odległość każdej wsi parafialnej jest następująca

1. Rembieszyce, miejsce parafii.
 2. Wola Tesserowa, odległa mil $\frac{1}{4}$.
 3. Karsznice, wieś odległa mil $\frac{1}{4}$.
 4. Mieronice, wieś odległa mil $\frac{1}{2}$.
- e) Duchownych do posługi tego kościoła – jest tylko sam pleban.
- f) Szpital jest nowo wybudowany przez kolatora¹⁷, [k. 4] w którym ubogich jest głów dwie, lecz żadnego funduszu nie ma.
- g) Szkółki żadnej ani funduszu nie było i nie masz.

Opisanie budynków gospodarskich

- 1ª Dom plebania z drzewa stawiana, gontami pokryta, składająca się z trzech stancji, na podłogach i powałach z tarcic, okien cztery, piec kaflowy. Kominków dwa murowanych, z których jeden nad dach wywiedziony. Budynek ten w całości wraz z dachem w dobrym stanie zostaje.
- 2ª Dalej dom dla czeladzi, składający się z izby jednej i komory. Piec murowany z kamienia. Komin lepiony nad dach wywiedziony, gontami pokryty, okien dwa, powała z tarcic; budynek ten dosyć w dobrym stanie zostaje.
- 3ª Stodół dwie z drzewa budowane, słomą pokryte, do których wrota z tarcic do zamykania na kłódki usposobione; w dobrym stanie zostaje oprócz przyciesi i płotów, pokrycie jest nieco naddezelowane.
- 4ª Spichlerz z drzewa budowany, słomą pokryty; w dobrym stanie zostaje.
- 5ª Stajnia na konie z drzewa stawiana, powałą i podłogą opatrzona, słomą pokryta; w dobrym stanie zostaje.
- 6ª Obora na bydło o dwóch komorach, z drzewa budowana, słomą pokryta. Budynek ten znacznej reparacji potrzebuje wraz z pokryciem, gdyż już w bardzo biednym stanie zostaje.
- Ukończywszy komisya delegowana opis [k. 4v] wszelkich budynków gospodarskich, z tym dokończony protokół razem podpisujemy dnia jak wyżej

Komisarz duchowny
[podpisano:] X. Ber[nard] Bzinkowski
Kan[onik] Kol[egiaty] Kiel[eckiej]
[podpisano:] X. Andrzej Południkiewicz pleban
Franciszek Wolski dziedzic i kolator

Komisarz cywilny
[podpisano:] Józef Starnawski

Wyszczególnienie złożonych komisji dowodów

- 1^a *Liber Beneficiorum* z roku 1521.

¹⁷ Szpital-przytułek dla ubogich został wzniesiony w 1811 r. staraniem i sumptem Franciszka Saryusza Wolskiego; M. Karkocha, *Parafia Rembieszyce*, s. 168.

2° Konsygnacje rządowe za byłego rządu austriackiego przez komisję w roku 1802 ułożone pod tytułem *Realitatum Jurium ut Servitutum ac Summarum*.

3° Inwentarz przez dziekana X. Mikołaja Traczewskiego¹⁸ w roku 1802 ułożony, które po odczytaniu zanumerowane i przez komisarza duchownego podpisane zostały.

[podpisano:] X. Bzinkowski komisarz

2. Protokół wizytacji dziekańskiej z 1825 r.

Or.: Archiwum Diecezjalne w Kielcach, Wizytacje dziekańskie 1805–1828 r., sygn. OD-5/1, k. 364–365v.

[k. 364] Akt wizyty dekanalnej kościoła parafialnego w[e] wsi Rembieszycach [w] obwodzie kieleckim, województwie i diecezji krakowskiej, kolacji prywatnej JW^a Franciszka Wolskiego położonego.

Działo się na gruncie wsi
Rembieszyc dnia siedemnastego
stycznia tysiąc ośmset dwudzie-
stego piątego roku

Dziekan kielecki w dalszym trakcie wizyty wezwał urodz[onego] Józefa Krymskiego¹⁹, zastępcę wójta gminy Rembieszyce, w przytomności JX. Stanisława Myślińskiego²⁰ rozpoczętej.

Tytuł I Szkoła elementarna

1° Szkoły nie masz żadnej w tej parafii, a zatem wszelkie dalsze badania opuszczone zostały.

Tytuł II Katechizm i nauki

Porządek dawanych nauk katechizmowych pokazał się następujący.

¹⁸ Mikołaj Franciszek Traczewski, kanonik i dziekan kielecki. Więcej na jego temat zob.: ADK, Akta kurialne ogólne. Życiorysy kapłanów 1835–1840, Tabella opisu biegu życia, każdego w szczególności kapłana z dekanatu kieleckiego w roku 1835 sporządzona, sygn. OP-X/3, k. 23.

¹⁹ Józef Krymski, zastępca wójta gminy Rembieszyce, skądinąd nieznany.

²⁰ Stanisław Myśliński por. przyp. 5.

Przez krótkie pytania i odpowiedzi z książeczki przez X. Kolatowicza wydanej²¹, a przez Konsystorz Kielecki zaleconej, X. Pleban starał się regularnie objaśniać swoich parafian, ci go dobrze uważają. Jaśnie tę prawdę zatwierdził egzamin dzieci, który w przytomności dziekana nastąpił.

[k. 364v] W niedzielę bywają nauki z Ewangelii, w święta uroczyste kazania.

Nauki z Ewangelii bywają czerpane z Samuela Wysockiego²², więcej autorów [proboszcz] nie posiada, któremu zalecił dziekan nabycie Fabianiego²³, Męcińskiego²⁴, którzy nader łatwymi są do pojęcia ludu prostego.

Nauki prywatne do nowożeńców bywają, na których wedle możliwości i starania [pleban] wyklada naukę o obowiązkach i godności tego sakramentu.

Występki głośniejsze żadne w tej parafii postrzegac się nie dają.

²¹ Jan Kolatowicz (vel Kalatowicz) – wykładowca kieleckiego seminarium duchownego w latach 1806–1811 i 1817–1819, od 1815 r. wiceregens tej uczelni i rządcą parafii Zagnańsk, profesor seminarium sandomierskiego w latach 1822–1824 i 1830–1831; J. Wiśniewski, *Seminarium Duchowne*, s. 51; S. Kotkowski, *Seminarium Duchowne w Sandomierzu w latach 1820–1926*, Sandomierz 2010, s. 68–69.

²² Samuel Wysocki (1706–1771) – pijar, teoretyk wymowy. Ogłosił drukiem (pod nazwiskiem Samuel S. Floriano) ponad 25 tomów kazań po polsku i łacinie, m.in. *Nauki, homilie i materie kazań na wszystkie w całym roku dni święte ku większej Boga chwale... dla pożytku dusz ludzkich, pasterzów i ich kaznodziejów przystugi...* (t. 1–3, Warszawa 1762–1768); *Święta całego roku, kazaniem w krakowskiej katedrze i po różnych w Polsce ambonach zapowiedane* (t. 1–2, Warszawa 1769) i inne. Poza tym jest autorem licznych przemówień i panegiryków oraz podręcznika wymowy *Orator Polonus*, który był przydatny także dla kaznodziejów; J. Wysocki, *Wysocki Sebastian Samuel*, w: *Słownik polskich teologów katolickich*, red. H.E. Wyczawski, t. 4 (s–ż), Warszawa 1983, s. 482–484; E. Kryściak, *Wykaz biografów pijarów opracowanych przez ks. Jana Innocentego Bubę Sch.P. zamieszczonych w „Diccionario Enciclopedico Escolapio”, t. II, Salamanca 1983 r., w: Wkład pijarów do nauki i kultury w Polsce XVII–XIX w.*, red. I. Stasiewicz-Jasiukowa, Warszawa–Kraków 1993, s. 581. Szczegółowy spis prac Wysockiego zob.: K. Estreicher, *Bibliografia polska*, cz. 3 (Obejmuje druki stuleci XV–XVIII w układzie alfabetycznym), t. 23, Kraków 1939, s. 462–475.

²³ Karol Fabiani (1716–1786) – jezuita, mansjonarz i kaznodzieja. Pozostawił po sobie liczne zbiory kazań. Do najpopularniejszych należy *Misya apostołska do pokuty i powstania z grzechów prowadząca* (3 części, Kalisz 1783), która doczekała się aż 3 wydań; R. Kaczmarek, *Fabiani Karol*, w: *PSB*, t. 6, Kraków 1948, s. 337.

²⁴ Wojciech Męciński herbu Poraj (1748–1814) – reformata, autor wielu kazań, które cieszyły się niesłabnącą popularnością przez cały XIX w., w tym *Kazania podwójne na niedzielę całego roku* (t. 1–4, Kraków 1782–1784), *Kazania przygodne w różnych nabożeństwa okolicznościach* (t. 1–2, Kraków 1788–1789) oraz *Kazania odświętne* (t. 1–3, Kraków 1799); G.A. Wiśniewski, *Męciński Józef Wojciech*, w: *Słownik polskich teologów*, t. 3 (m–r), Warszawa 1982, s. 95–98 (tu też szczegółowa bibliografia prac Męcińskiego); tenże, *Męciński Wojciech*, w: *PSB*, t. 20, Wrocław–Warszawa–Kraków 1975, s. 495–496.

Tytuł III
Kościół

Kościół jest z drzewa. Stan jego zewnętrzny i wewnętrzny jest w dobrym stanie. Zakrytyja przez kolatora ubogacona i jego gorliwością jak najlepiej utrzymana.

Parkan wedle kościoła znacznie zdezelowany. Drugi, gdzie ciała zmarłych grzebią, w zupełności zaniedbany, niemający żadnego ogrodzenia. Funduszu z pokładnego znajduje się [...] b w sumie złp 80.

Ponieważ w dniu 30 listopada [1]824 r. inwentarz tak gruntowy, jako i kościelny zrobiony i plebanowi przy komisji oddany, przeto o jego ubytki lub przybytku się nie nadmienia, gdyż wszystko w temże samym stanie wizytujący zastali.

Renowacja Sanctissimi X. S. Okonum c bywa regularnie.

[...] d jest czysto utrzymywane.

Światło na ołtarze kolator dostarcza.

[k. 365] Dziekan ustali, widząc potrzebę zmienienia porządku w nabożeństwie co do niektórych punktów – zalecił X. Plebanowi, aby po południu, szczególnej w lecie, zamiast Różańca był katechizm po kościele.

Porządek w kościele nienaganny. Klucze od kościoła i zakrystyi u plebana.

Tytuł IV
Gospodarstwo kanoniczne

Jakie świeżo pleban odebrał, takie utrzymuje, nie nie e można teraz nadmienić, jak w nim będzie postępował. Jednak chlewy na bydło, stodoły znacznie zdezelowane, potrzebują niezwłocznego przebudowania; poleczone zostało plebanowi, aby z wiosną starał się skutecznici [...] f dekret królewski z 6 stycznia [1]824 r. 25 co do reparacyi budowli plebańskich na księży ten obowiązek nakłada.

Tytuł V
Kapłani i słudzy kościoła

Jeden tylko pleban miejscowy JX. Stanisław Myśliński dopełnia obowiązków. Niektóre tylko uchybienia naganione zostały przez dziekana i stosownie do przepisów nauki chrześcijańskiej radził mu, aby niektóre powody dające podobieństwo podejrzenia odegnał. Lecz spodziewać się należy, że kapłan kochający honor, pamiętny na obowiązek powołania

^b Słowo nieczytelne.

^c Odczyt jedynie prawdopodobny.

^d Wyraz nieczytelny.

^e Słowo powtórzone.

^f Słowo skreślone.

²⁵ Chodzi o ukaz cara Aleksandra I z 25 grudnia/6 stycznia 1823/24 r. nakładający na dozory kościelne obowiązek wznoszenia i reperatury kościoła oraz zabudowań plebańskich. Więcej na ten temat ks. W. Jemielity, *Dozory kościelne w Królestwie Polskim*, „Prawo Kanoniczne” 1993, t. 36, nr 3–4, s. 173–174.

swego, łatwo uchyli się od takowych powodów, któreby mu zaszkodzić mogły.

[k. 365v] Aprobaty nie ma, chcąc dziekan przekonać się, czy jest *Capax ad optinendum approbatorum*. Kwestie do rozważenia temuż podał, które tu pod s[podem] załącza.

Sługa kościelny razem organista Franciszek Rogólski²⁶ pilny.

Na tym ukończony protokół wizytujący podpisują.

Dat[owane] jak wyżej.

[podpisano:] X. Winczakiewicz dziekan

[podpisano:] X. Stanisław Myśliński P[roboyszcz] P[arafii]

Adnotuje się, że na kwestie pleban, do uzyskania aprobaty której nie ma, nie odpisał.

[podpisano:] X. Winczakiewicz

BIBLIOGRAFIA (BIBLIOGRAPHY)

Źródła archiwalne

Archiwum Diecezjalne w Kielcach

Akta konsystorskie. *Status cleri* 1847–1929, sygn. OP-X/13.

Akta konsystorskie parafii Rembieszyce 1818–1938, sygn. PR-6/2.

Akta kurialne ogólne. Życiorysy kapłanów 1835–1840, sygn. OP-X/3.

Wizytacje dziekańskie 1805–1828 r., sygn. OD-5/1.

Zbiór dokumentów dotyczących parafii i kościoła w Rembieszycach 1613–1899, sygn.

II PR-IV/1.

Opracowania

Adamczyk A., Wróbel T., *Kościół drewniany w województwie świętokrzyskim*, Kielce 2010.

Anusik Z., Karkocha M., *Obrazy Michała Stachowicza w kościele parafialnym w Rembieszycach*, w: *Acta Artis. Studia ofiarowane Profesor Wandzie Nowakowskiej*, red. A. Pawłowska, E. Jedlińska, K. Stefański, Łódź 2016.

Borkiewicz S., Linowski Z., *Monografia historyczna i gospodarcza powiatu jędrzejowskiego*, Kielce 1937.

²⁶ Franciszek Rogólski (Rogulski) sprawował funkcję organisty i zarazem zakrystiana od 1822 r. Opłacany był z funduszy proboszcza i miejscowego dziedzica, jako że osobnego uposażenia dla służby kościelnej w parafii Rembieszyce nie było. Pobierał od kolatora 20 zł rocznej pensji oraz żyta „korzec jeden i ćwierć”, od plebana 40 zł na rok i trzecią część „akcydensów” kościelnych (dochody niemające charakteru stałego, a jedynie „okazyjne”). Poza tym miał zapewnione darmowe wyżywienie na plebanii i mieszkanie w szpitalu dla ubogich, gdzie zajmował jedną izbę (osobnego domu dla organisty nie było); M. Karkocha, *Parafia Rembieszyce*, s. 107–108.

- Estreicher K., *Bibliografia polska*, cz. 3 (Obejmuje druki stuleci XV–XVIII w układzie alfabetycznym), t. 23, Kraków 1939.
- Hadamik C., Kalina D., Traczyński E., *Miasto i gmina Małogoszcz*, Kielce 2006 (*Dzieje i zabytki małych ojczyzn*, red. R. Mirowski).
- Helcel A.Z., *O klasztorze jędrzejowskim i będącym tam nagrobku Pakosława kasztelana krakowskiego*, Kraków 1852.
- Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*, red. K. Lep-szy, Wrocław 1953.
- Jemielity W. ks., *Dozory kościelne w Królestwie Polskim*, „Prawo Kanoniczne” 1993, t. 36, nr 3–4.
- Jemielity W. ks., *Majątek parafialny przy zmianie i niedyspozycji proboszcza w diecezji augustowskiej czyli sejneńskiej*, „Prawo Kanoniczne” 2004, t. 47, nr 1–2.
- Kaczmarek R., *Fabiani Karol*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 6, Kraków 1948.
- Karkocha M., *Obraz „Wniebowzięcie Najświętszej Marii Panny” w kościele parafialnym w Rembieszycach. Dzieje jednego zabytku*, „Przegląd Nauk Historycznych” R. 16, 2017, nr 2.
- Karkocha M., *Opis świątyni parafialnej w Rembieszycach z 1790 roku*, „Między Wisłą a Pi-licą. Studia i materiały historyczne” 2018, t. 19.
- Karkocha M., *Parafia Rembieszyce 1438–2012. Studium z dziejów społeczności lokalnej*, Łódź 2013.
- Kotkowski S., *Seminarium Duchowne w Sandomierzu w latach 1820–1926*, Sandomierz 2010.
- Kryściak E., *Wykaz biogramów pijarów opracowanych przez ks. Jana Innocentego Bube Sch.P. zamieszczonych w „Diccionario Enciclopedico Escolapio”, t. II, Salamanca 1983 r.*, w: *Wkład pijarów do nauki i kultury w Polsce XVII–XIX w.*, red. I. Stasiewicz-Jasiuko-wa, Warszawa–Kraków 1993.
- Kumor B., *Organizacja terytorialna diecezji kieleckiej*, „Nasza Przeszłość” 1963, t. 17.
- Radwan D., *Stachowicz Michał Franciszek*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 41, War-szawa–Kraków 2002.
- Rawita-Witanowski M., *Dawny powiat checiński*, oprac. D. Kalina, Kielce 2001.
- Wiśniewski E., *Sieć szkół parafialnych w Wielkopolsce i w Małopolsce w początkach XVI w.*, „Roczniki Humanistyczne” 1967, t. 15, z. 2.
- Wiśniewski J., *Dekanat konecki*, Radom 1913, reprint: Kielce 2000.
- Wiśniewski J., *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Jędrzejowskim*, Marjówka 1930, reprint: Kielce 2000.
- Wiśniewski J., *Seminarium Duchowne Rzymsko-Katolickie w Sandomierzu 1820–1920 oraz stuletni katalog duchowieństwa świeckiego diecezji sandomierskiej*, [b.m.] 1926.
- Wiśniewski G.A., *Męciński Józef Wojciech*, w: *Słownik polskich teologów katolickich*, red. H.E. Wyczawski, t. 3 (m–r), Warszawa 1982.
- Wiśniewski G.A., *Męciński Wojciech*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 20, Wrocław–War-szawa–Kraków 1975.

Wkład pijarów do nauki i kultury w Polsce XVII–XIX w., red. I. Stasiewicz-Jasiukowa, Warszawa–Kraków 1993.

Wróbel T., *Zarys historii diecezji kieleckiej*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” R. 58, 1982, nr 5.

Wysocki J., *Wysocki Sebastian Samuel*, w: *Słownik polskich teologów katolickich*, red. H.E. Wyczawski, t. 4 (s–ż), Warszawa 1983.